

Reykjavík 17. janúar 2003

Menntamálanefnd
Skrifstofu Alþingis
150 Reykjavík

Mál: Umsögn um frumvarp til laga um breytingu á Þjóðminjalögum, nr. 107/2001

Frumvarpið felur í sér nokkrar minniháttar lagfæringum sem eru til bóta, en megingilgangur þess kemur talsvert á óvart: Ráðist er í umtalsverðar breytingar á skipulagi Fornleifaverndar ríkisins áður en reynsla er komin á starfseminna, og engin skýr rök gefin um ókosti núverandi fyrirkomulags né væntanlegt hagræði við breytinguna. Hér skal minnt á að svo skammt er síðan að starfsemi Fornleifaverndar hófst, að menntamálaráðuneyti hefur ekki enn gefið út reglugerð um starf hennar, þar sem m.a. væru sett ákvæði sem leysa mögulegan vanda sem skapast vegna skörunar á starfssviðum fornleifaverndar, húsafriðunar og safnamála.

1.-2. gr. Engar athugasemdir

3. gr. Ekki er rétt að breyta 5. gr. laga um þátt Fornleifaverndar ríkisins í að stuðla að varðveislu gripa í kirkjum. Sjá athugasemd um 4. gr. hér að neðan.

4. gr. a) Rangt er : “Í Reykjavík fer borgarminjavörður með minjavörslu”. Engar samþykktir eru til á vegum borgarinnar um embætti borgarminjavarðar, og ekkert samkomulag er milli menntamálaráðuneytisins og Reykjavíkurborgar um að Reykjavík kosti eitt minjavarðarembætti á vegum Fornleifaverndar.

b) Í frumvarpinu er lagt til að færa minjaverði frá Fornleifavernd til Þjóðminjavarðar. Rökin sem gefin eru í athugasemdum með frumvarpinu eru veik. Vísað er til óánægju á landsbyggðinni og að starfssvið minjavarða sé óljóst.

Þegar stofnað var til Fornleifaverndar ríkisins á sínum tíma var öllum málsaðilum ljóst að minjaverðir myndu taka að sér tilfallandi verkefni út á landsbyggðinni á sviði húsafriðunar o.fl. Gert var ráð fyrir að taka á þeim málum í reglugerð með lögnum. Það er kúvendning á fyrri stefnu að færa minjaverði aftur til Þjóðminjasafns.

Hugmyndin með Þjóðminjalögum nr. 107/2001 var ekki aðeins að efla fornleifavernd og húsafriðun, heldur einnig að gefa Þjóðminjasafni meira svigrúm til safnastarfsins. Þjóðminjasafn hafði mörg, ólík hlutverk og átti í vaxandi erfiðleikum með að valda þeim. Sem dæmi má nefna stóðu aðalsýningar safnsins óbreyttar frá 1954 og þar til því var lokað vegna viðgerða fyrir fáeinum árum. Forvarsla, skráning og rannsóknir á gripum safnsins eru allt stór verkefni sem safnið hefur átt afar erfitt með að sinna. Fornleifavernd og húsavernd eru málaflakkar sem eru í mikilli sókn. Á næstu árum mun hlutverk stofnana á þessu sviði aukast verulega. Það er afturför að breyta stjórnarsýslumgjörð þeirra aftur í deild í Þjóðminjasafni. Eðlilegast væri að efla safnastarf Þjóðminjasafns.

Í stað þess að ráðast í jafn viðamikla breytingu nú, væri eðlilegra að setja reglugerð um Þjóðminjavörsluna þar sem fram kemur að minjaverðir séu starfsmenn fornleifaverndar, en annist tilfallandi eftirlit með húsum, kirkjum og gripum út á landi samkvæmt samkomulagi við

FORNLEIFASTOFNUN ÍSLANDS

viðkomandi aðila, þ.e. húsafríðunar, safna, söfnuða og sveitarfélaga.

5.-6. gr. Engar athugasemdir.

7. gr. b. liður. Til viðbótar nýjum málslíð um neyðarrannsóknir við 13. gr. laganna væri æskilegt að bæta við eftirfarandi: Fornleifavernd skal leitast við að bjóða út allar neyðarrannsóknir sem vinna þarf á hennar vegum.

8.-10a gr. Engar athugasemdir.

10. gr. b. Í þjóðminjalögum er grein um notkun málmleitartækja. Þessi lagagrein var tekin upp í þjóðminjalögin 1989 að erlendri fyrirmynd en á ekki við hér. Notkun málmleitartækja sem tómsfundagaman þekkist ekki á Íslandi enda eru aðstæður í jarðvegi hér ólíkar því sem gerist erlendis og forngripir fáir og fátæklegir. Einungis fornleifafræðingar munu nota slík tæki til fornleifaleitar, og engin ástæða er til þess að krefja þá um að leita sérstakrar heimildar. Ef könnun með málmleitartæki kallar á könnunargróft er skylt að sækja um leyfi til uppgrافتar samkvæmt öðrum greinum þjóðminjalaga.

11.-14. gr. Æskilegra væri að breyta ekki 20.-23. gr. laganna, sbr. það sem segir um hlutverk Þjóðminjasafns og Fornleifaverndar hér að ofan um 4. gr.

Auk þessara athugasemda við frumvarpið eru lagðar til eftirfarandi lagfæringar á núgildandi lögum:

Athugasemd við 7. gr. þjmlaga: Í greininni er kveðið á um skipan fornleifanevndar. Við afgreiðslu frumvarpsins á sínum tíma var gerð sú breyting á textanum að í stað þess að Félag íslenskra fornleifafræðinga skipaði 2 fulltrúa, þá segir “Félög fornleifafræðinga tilnefna tvo fulltrúa”. Æskilegt væri að breyta þessu svo: “Félag íslenskra fornleifafræðinga tilnefnir tvo fulltrúa”. Einungis eitt félag er starfandi, þ.e. Félag íslenskra fornleifafræðinga. Félagsmenn þess eru nær allir starfandi fornleifafræðingar í landinu, félagið heldur fundi og ráðstefnur, hefur siðanefnd, orðanefnd og tekur þátt í samstarfi við systurfélög erlendis. Fyrir fáeinum árum var stofnaður lítill klofningshópur sem heitir Fornleifafræðingafélag Íslands. Það félag hefur enga starfsemi, en fékk engu að síður að skipa fulltrúa í nefndina. Samkvæmt reglum þessa nýja félags þá eru inntökuskilyrði svo ströng að ógerningur er fyrir venjulega fornleifafræðinga að ganga í félagið. Óeðlilegt er að stjórnvöld feli svonefndu félagi, sem telur aðeins um 3-4 félagsmenn að skipa í opinbera nefnd. Lagagreinin hefur stuðlað að því að viðhalda klofningnum, en eðlilegra væri að stuðla að samvinnu og sátt milli manna.

Athugasemd við 11. gr. þjmlaga: Óhætt er að sleppa eftirfarandi lið um skrá um friðlýstar fornleifar: “Fornleifavernd ríkisins lætur skrár þessar í té Þjóðminjasafni Íslands.” Eins og fram kemur í sömu grein þá gefur Fornleifavernd út skrá yfir friðlýstar fornleifar og engin nauðsyn er á að skylda stofnunina til að afhenda þau gögn einum aðila fremur en öðrum. Þróun á vettvangi upplýsingamála stjórnsýslunnar síðustu ár sýnir að gögn sem þessi verða sífellt aðgengilegri, auk þess sem Þjóðminjasafn hefur engu hlutverki að gegna varðandi friðlýstar fornleifar.

Með kærri kveðju,

Adolf Friðriksson
forstöðumaður